

УДК 340(574):316.7:502

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2025-49-146>

---

*Н. А. Жук, к. ю. н., старший науковий співробітник
сектору порівняльного правознавства НДІ дер-
жавного будівництва та місцевого самоврядування
НАПрН України
ORCID ID: 0000-0002-3172-8470*

ЕКОЛОГІЧНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ МІСЦЕ В ТИПОЛОГІЇ ДЕРЖАВ: КОНЦЕПТУАЛЬНО- ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

«Не лише особистість просувається
від дитинства до зрілості,
а й сам вид від грубості до цивілізації».

Адам Фергюсон,
«Нарис історії
громадянського суспільства» (1767)

***Анотація.** В статті досліджується концепція екологічної цивілізації та її феноменальна природа крізь призму цивілізаційного підходу до типології держав. Здійснюється характеристика її особливостей як якісно нового типу цивілізації, формування якої пов'язується з використанням специфічних правових засобів, інструментів та інституцій фінансового (філантропічного) капіталізму. Окрема увага приділена ролі Китайської Народної Республіки в історії формування та реалізації цієї концепції,*

локальному і глобальному значенню політико-правової імплементації екологічної цивілізації в державницьку концепцію КНР.

Ключові слова: екологічна цивілізація, типологія держав, цивілізаційний підхід, тип держави, концепція держави, екологічна держава, екологічна демократія, інноваційна та соціальна політика, екологічні права, сталий розвиток, екологічна глобалізація, філантропічний капіталізм.

Постановка проблеми. Починаючи з кінця 1960-х, екологічна глобалізація стала фактором, який здійснює вирішальний вплив на розвиток ідей, явищ і процесів в усіх сферах, включаючи державно-правову. Так, на міжнародному та державних рівнях приймаються певні правові та організаційні рішення у напрямку здійснення переходу людства до певної макроцивілізаційної системи у вигляді так званої екологічної цивілізації на основі стратегії сталого розвитку [подр. див., наприклад:22], яка розглядається як квінтесенція глобального концептуально-го проектування розвитку людства.

Відповідно, однією з важливих тенденцій сучасного стану державно-правового розвитку можна вважати зміцнення методологічних і термінологічно-категоріальних позицій концепції цивілізації та цивілізаційного підходу при дослідженні та поясненні процесів історико-соціологічного розвитку окремих спільнот та людства в цілому. В ході аналізу цього феномену дослідники наголошують на набутті цієї концепцією статусу домінуючої, «яку за її значенням можна порівняти з домінуючою раніш концепцією нації», підкреслюючи, що «в сучасній науці основна увага зміщується від народів та держав на ширші структури та процеси в масштабах цивілізацій», а «мислення в національних термінах змінюється на мислення в термінах цивілізаційних» [18, с. 152, 161].

Визнаючи, що сучасний розвиток держав відбувається в умовах глобальної капіталістичної формації, яка, втім, зазнає докорінних змін, в якості однієї з найактуальнішої тенденції та водночас проблеми сучасності учені називають «формування принципово нового типу капіталістичної держави» [наприклад: 19, с. 44], розв'язання якої у контексті єдності тріади ідей

сталого розвитку пов'язується водночас з факторами соціального, економічного та екологічного характеру.

Враховуючи вплив політичних факторів на стан і перспективи розвитку будь-яких політико-правових концепцій, у тому числі, глобальних, якою, зокрема, є концепція екологічної цивілізації (йдеться про обумовлену перемогою Д. Трампа на президентських виборах 2024 року революційну трансформацію концептуальних засад політики США з метою повернення до доглобалістської державницької концепції, й, у тому числі, повторний вихід США 20 січня 2025 року з Паризької угоди та відмова від підтримки концепції «вуглеводної нейтральності») і припускаючи можливість консервації реалізації концепції екологічної цивілізації на теренах США, ми, тим не менш, вважаємо необхідним дослідження специфіки концептуалізації екологічної цивілізації.

Це пояснюється низкою аргументів, включаючи неминучість спроб прибічників цієї концепції все-таки її реалізувати, продовження підтримки більшістю політичних лідерів світу стратегії сталого розвитку, а також розуміння об'єктивної потреби комплексного розв'язання протиріч між розширеними матеріальними потребами людства в умовах формування «суспільства споживання» та прогресуючим виснаженням природи (насамперед, на теренах країн, що розвиваються), у тому числі, шляхом пошуку концепції цивілізаційного розвитку людства, яка буде здатна відповісти на цей виклик. Все це обумовлює гостру **актуальність** дослідження даної тематики.

Аналіз досліджень і публікацій. Ключові положення концепції екологічної цивілізації, яка досліджується в статті, сформульовані Р. Моррісоном, супутних їй концептів – Н. Чандран («держава сталого розвитку»), К. Морено («місто 15 хвилин») та іншими зарубіжними ученими, а критика на їх адресу та альтернативні концепції запропоновані в працях Е. Альтватер, С. Вайс, Д. Келлі, Б. Кларк, П. Клейтон, Д. Ковель, Ж. Кок, Дж. МакМертрі, Е. Харріс, Б. Харріс-Уайт, Дж. Хейнзекер, Дж. Б. Фостер. Феномен запровадження екологічної цивілізації в Китаї знайшов своє розкриття у працях З. Вонг, А. Гає, Р. Джа-

хуа, В. Кіктенко, Д. Роденбікер, Ф. Родригез, Д. Тауфилда, Х. Хе, М. Фан, У. Чхао, А. Чхоу.

Щодо цивілізаційного підходу до типології держав, фундаментальні положення якого були сформульовані А. Фергюсоном, М. Данилевським, Л. Морганом, Л. Февром, О. Шпенглером, П. Сорокіним, А. Тойнбі, Ф. Броделем, М. Вебером, С. Гантінгтоном, І. Валлерстайном тощо, то його стан та тенденції розвитку у сучасному світі продовжують бути предметом ґрунтовного аналізу з боку зарубіжних і українських учених, включаючи актуальні праці І. Алексеєнко І., М. Бондарець, В. Венцель, Р. Жангожи, О. Зернецької, Н. Крестовської, В. Купрійчук, Т. Перги, Н. Скотної, Є. Харитонова, І. Хижняка та ін.

Враховуючи це, вважаємо, що проблематика концептуалізації екологічної цивілізації, її характеристики та визначення місця в цивілізаційному підході до типології держав мають значний потенціал свого наукового дослідження. Відповідно, **метою** нашої роботи складає постановка і розв'язання питань у межах озвучених концептуальних та теоретичних аспектів.

Виклад основного матеріалу. Концепція екологічної цивілізації розглядається як відповідь на ресурсну, екологічну та економічну кризи існуючого формаційного індустріального (модерністського) розвитку людства та така, що концептуально та інституційно-інструментально формується на його історичному тлі. При цьому можливість її реалізації вбачається у необхідності побудувати глобальну спільноту зі спільним майбутнім, в межах якої передбачається задоволення основних стратегічних потреб різних країн або регіонів на основі впровадження інновацій [наприклад, див.: 17].

Наукове поширення цього поняття на світовому рівні пов'язується з працями американського ученого Роя Моррісона, який вперше використав термін «екологічна цивілізація» в книзі «Екологічна демократія» (1995), визначаючи її як таку, що базується на різноманітті способів життя, які невідривно пов'язані з природною та соціальною екологією [8]. В цій праці через критику цивілізації індустріального типу та дослідження низки сучасних так званих екологічних демократій (зокрема, кооперативної системи Mondragon в Іспанії, кооперативних клубів

Seikatsu в Японії та Coop Atlantic в Канаді), учений наголосив на необхідності відродження демократії участі, яка включає контроль громади над фінансами, соціальну заробітну плату, кооперативну економіку, демілітаризацію та сонячний перехід і запропонував шляхи досягнення цього. Згодом, у програмно-концептуальній статті «Побудова екологічної цивілізації» (2007) Р. Моррісон надав змістовну характеристику екологічної цивілізації як нового типу мислення і здійснення влади [7], а у дослідженні «Нова Зелена Республіка» (2021) здійснив узагальнення різноманітних аспектів щодо її ключових інститутів, механізму, засобів функціонування та забезпечення [9].

На глобальному рівні своє інституційне оформлення концепт екологічної цивілізації отримав у 2014 році за підтримки ключових суб'єктів світової політики, включаючи Папу Римського Франциска I, у вигляді створення Альянсу цивілізацій ООН та підкомітету з питання екологічної цивілізації як структурного підрозділу Міжнародної організації зі співпраці у сфері екологічної безпеки [14].

В історії методологічного обґрунтування концепції екологічної цивілізації та її просування на державному та глобальному рівнях як цивілізації якісно нового типу звертає на себе увагу особлива роль Китайської Народної Республіки [наприклад, див.:11]. Так, поняття «екологічна цивілізація», ключове для розуміння засад цієї концепції, виникло в китайській пресі як результат контекстного перекладу терміну «екологічна культура» з російської мови на китайську у межах передрукування наукової статті радянського експерта з екології 1984 року, що і стало початком використання цього терміну у КНР у межах екологічних наук та філософської концепції довкілля. Офіційне використання в КНР терміну «екологічна цивілізація» на державному рівні розпочалося у 2007 році, а його просування супроводжувалося науково-громадською дискусією з приводу цивілізаційної трансформації [15], проведенням тематичної міжнародної конференції (2015 рік, коледж Помон, США), філософсько-методологічним обґрунтуванням у вигляді «органічного марксизму» [2], виданням тематичних книг-маніфестів [4], закликами до глобального екологічного руху тощо.

У 2018 році до Конституції КНР було внесено зміни, якими наголошено на збереженні навколишнього середовища та пріоритеті наукового погляду на розвиток (стаття 46), а «розбудову екологічної цивілізації» було додано до обов'язків і повноважень Державної ради (пункт 6 статті 89) [24]. У 2022 році на XX-му Національному з'їзді Комуністичної партії Китаю формування екологічної цивілізації було проголошено основним завданням і метою КПК. Таким чином, концепція екологічної цивілізації набула статусу важливої складової державницької концепції Китаю.

Бачення надважливої глобальної місії Китаю в «побудові екологічної моделі економічного зростання з низьким вмістом вуглецю» [10] викликає особливий інтерес.

Корені такого потенціалу зарубіжні учені вбачають в особливостях китайської науки з її «органічною філософією природи, близькою у своїх поглядах до уявлень сучасної науки, яка після трьох століть відмовилася від домінування механістичного матеріалізму» [Цит.за: 25, с. 127] та в унікальній системі китайського світосприйняття, в якій поєднані відмінні аспекти незахідних культур, критичний погляд історичного матеріалізму, які «могли б допомогти уникнути репресивного і деструктивного використання передових технологій [там само], що б мало компенсувати нездатність провідних країн Заходу розв'язати проблему кліматичних змін, впровадивши інший підхід до майбутнього людської цивілізації. Тісний зв'язок між Китаєм та концепцією екологічної цивілізації українські учені-китаєзнавці пояснюють тим, що остання «стала не просто політичним гаслом офіційної ідеології КПК, а й теоретичним внеском китайських учених у глобальну дискусію про сталий розвиток» на основі як врахування ними критики економічної глобалізації 1970-х рр., так і передбачення «поліпшення умов життя не тільки для китайського суспільства, а й для всього світу» [25, с. 127], що, додамо, охоплюється сенсом аутентичної китайської світоглядної та стратегічної концепції «Великого Єднання» (Да Тун) Кан Ювея. А китайські учені, у свою чергу, стверджують, що екологічна цивілізація як інноваційна форма цивілізації виникла саме в Китаї, на відміну від стратегії ста-

лого розвитку, як шляху її формування, яка пов'язується ними з глобальним рівнем концептуалізації. При цьому, за їх спостереженнями, якщо міжнародна англомовна дослідницька література в цій галузі зосереджена на особливо гострих для сталого розвитку темах – зміні клімату, урбанізації, державно-му управлінні та екосистемах, то китайська література наголошує на концепціях екологічної цивілізації саме з китайськими особливостями – зеленим і науковим розвитком, «прекрасним Китаєм» тощо [17].

Світовий банк у «Звіті зеленого зростання» (2012) центральну роль Китаю у глобальному переході до економічної цивілізації пояснював з прагматичних позицій. Так, оскільки «згідно прогнозів ООН, до 2025 року в Китаї буде 10 із 40 мегаполісів світу», а китайські міста «розвиваються розширеним способом, ... що є неефективною та екологічно дорогою моделлю», вона має бути змінена на іншу, екологічну [5, с. 6]. А вже у контексті специфіки впровадження «Цілей сталого розвитку до 2030 року» Світовий банк наполягав на необхідності впровадження в Китаї «зеленого розвитку», з огляду на наявність викликаних «гігантським стрибком» в індустріальному виробництві, перетворенням з «бідної країни в другу економіку світу після США» та перспективи отримання «високодохідного статусу» до 2030 року реальних негативних екологічних наслідків у вигляді «високих викидів, споживання ресурсів і руйнування навколишнього середовища» та очікуваних «зовнішніх, соціальних і регіональних дисбалансів» [12, с. 233].

На цьому фоні цікавим виявляються висновки дослідників щодо стану впровадження сталого розвитку в Китаї у світлі реалізації в ньому карантинних заходів у 2020 році. Так, з цього приводу вони відзначають, що в Китаї «офіційний проект ЕсоСів фактично постає як повна протилежність його проголошеному духу», з огляду на що ними пропонується «реконцептуалізація екологічної цивілізації шляхом зміни парадигми на оживлення економіки (і суспільства) замість парадигми економії життя», аби надати нового поштовху для реалізації Китаєм потенціалу переходу до «справді екологічної, трансучасної цивілізації» [13, с. 441].

Повертаючись до концептуальних засад екологічної цивілізації як загальнолюдської, сформульованих Р. Моррісоном, зауважимо, що вони передбачають зупинення руйнування навколишнього середовища (екоцид) шляхом здійснення глобально-екологічного переходу (повороту) від саморуйнівної індустріальної до екологічної цивілізації на основі сталого розвитку шляхом довготривалої дії «екологічного відновлення» (за прогнозом Р. Моррісона, знадобиться 150 і більше років), систематичного виконання екологічно-зберігаючих заходів та радикальної трансформації, яку мають зазнати більшість явищ державно-правової та соціальної дійсності, сформованих за часів та в умовах ліберальної демократії [див.: 9].

Так, ключовою формою і режимом влади має стати «екологічна демократія», яка в умовах етичної кризи індустріалізму має відродити «демократію участі», яка включає контроль громади над фінансами, соціальну заробітну плату, кооперативну економіку, демілітаризацію та сонячний перехід [8].

Основними викликами для перспектив цієї цивілізації, на думку ученого, є «не технічний, а соціальний, політичний та економічний», тобто загрозу цьому проекту можуть становити збереження суверенітету (народного, державного і національного) та інститутів громадянського суспільства. Відповідно, одним із ключових, на його думку, лишається питання вибору тих із існуючих інститутів та інструментів капіталістичної (демократичної та ринкової) дійсності в політичній, правовій, фінансовій, промисловій та інших сферах, які пригідні, «щоб перейти ...до мирного, справедливого та стійкого екологічного майбутнього» [7]. Припускається збереження елементів ліберального капіталізму «в демократичних і ринкових соціальних системах», однак лише для обраних суб'єктів (зокрема, для крупних гравців ринку, які мають надсилати «правильні цінові сигнали» для оцінки ринкових актів). Економічне зростання пов'язується з «екологічним покращенням, а не екологічним знищенням» [див.: 8].

Результатом екологічної цивілізації має стати метафорична «Нова Зелена Республіка» як «усвідомлений людський намір прийняття закономірностей коеволюції екосфери та людського

життя та соціальний порядок, в якому економічне зростання означає покращення навколишнього середовища та відновлення природного капіталу на основі глобального зближення та процвітання для всіх» [9]. Основу такої Республіки мають складати три стовпи: стійке глобальне економічне зростання; прагнення до соціальної та екологічної справедливості, що включає глобальні технології та передачу капіталу від багатих до бідних для інвестицій у відновлювані джерела енергії та інфраструктуру сталого розвитку; трансформація системи глобальної війни в систему миру [там само]. Фундамент фінансового забезпечення цієї цивілізації складає екологічний податок на додану вартість (EVAT), який має замінити усі податки на прибуток на фоні введення регресивної системи податків та «певної форми гранту на базовий дохід» (BIG) для груп з низьким рівнем доходу.

Маємо підкреслити, що виключне місце в концептуальності та інституційному забезпеченні такої «Зеленої Республіки» Р. Моррісон приділяє фінансовим інструментам. Свідченням цього, окрім іншого, є те, що основу понятійного апарату його бачення екологічної цивілізації складає саме фінансова (кредитно-банківська) термінологія, включаючи поняття «інвестиційна діяльність» («трильйони доларів інвестицій у стале майбутнє»), «фідучіарна відповідальність», яка спрямована на зростання фінансового капіталу, «оцінка монетизації сталого розвитку», «кредити сталого розвитку» (SCs, створені шляхом заміщення відновлюваними джерелами енергії однієї метричної тонни викидів вуглекислого газу, які мають монетизуватися в книгах інвестиційних банків) тощо.

Загалом, аналіз змісту концепції глобальної екологічної цивілізації Р. Моррісона дозволяє робити певні висновки щодо її соціальної та феноменальної природи. По-перше, про збереження в екологічній цивілізації природи капіталізму (у вигляді фінансового, філантропічного або так званого інклюзивного) з усіма ознаками капіталістичного типу формації, включаючи притаманне їй прагнення до постійного зростання на основі розвитку продуктивних сил за рахунок застосування інноваційних, насамперед, цифрових, технологій та трансформації з цієї

причини характеру виробничих відносин. По-друге, про американоцентричний характер цієї концепції, про що свідчить обрання в якості міри усіх речей і процесів в екологічній цивілізації саме долару США, а в якості ключових експертів, які мають залучатися до здійснення такої оцінки – американських корпорацій. По-третє, про відведення вирішальної ролі в механізмі такої цивілізації глобальним інвестиційно-фінансовим структурам.

Останнє звертає нашу увагу на феномен так званого філантропічного капіталізму. Дослідники пояснюють його виникнення з блискучою фінансово-правовою грою національного та транснаціонального бізнесу, коли великі корпорації (у першу чергу, американські) під гаслами щодо підтримки наукового лідерства своєї країни, уникаючи приватизації, підняли капіталізацію своїх наукових досліджень на базі власних лабораторій за рахунок схем, що включають громадські фонди та благодійність. Іншими словами, так звані «філантропи» (тобто власники великих корпорацій) розвинутих країн, в яких діюче законодавство звільняє інвестиції в науку та благодійну діяльність від оподаткування, усвідомили, що приватні інвестиції у наукові дослідження сприяють багатократному примноженню капіталу корпорацій, що викликало спалах приватних вкладень з їх боку у науку, насамперед, у сфери «зеленої економіки», «біг фарми» та медичного обладнання тощо, інвестування в яких в сучасні часи переважило державне [16].

Цікаво, що власно енвайронменталісти, тобто учасники соціального екологічного руху, створеного на протигагу екологізму та його стратегії сталого розвитку, усвідомлюючи, що капіталізм у будь-якому своєму вигляді вимагає безперервного економічного зростання, а, отже, неминуче руйнує обмежені природні ресурси Землі, зробили висновок, що екологічна цивілізація, заснована на капіталістичному способі буття і мислення, є неприйнятною для тих цілей, які нею проголошуються. Так, наприклад, канадський професор Джон МакМертрі у своєму всебічному дослідженні «Ракова стадія капіталізму. Від кризи до лікування» (1999), визнаному сучасною класикою політекономії, обґрунтовано стверджує, що «глобальний екогеноцид»

є закономірним результатом зляканої економічної системи, яка розмножується безконтрольно та знищує екологічне, соціальне та органічне життя [див.: 6]. Отже, і на наше переконання, належні відповіді на запитання щодо шляхів, способів та інструментів справжнього захисту і покращення стану довкілля доречно шукати і можливо віднайти переважно поза межами капіталістичного типу суспільства.

Нарешті, не можна обійти увагою загрозу відмови у разі впровадження концепції екологічної цивілізації під гаслами необхідності забезпечення екологічності життя від демократії, державного і народного суверенітетів на користь екологічної диктатури. Ймовірність такого розвитку подій міститься у заклику фундатора концепції екологізму Ауреліо Печчеї до «впровадження політико-правових засад для жорсткого міжнародного контролю над виробництвом і споживанням у всьому світі», оскільки «для поступових зрушень вже немає часу» [29], чому, на його переконання, має передувати відмова держав від державного суверенітету в сфері екології із передачею ключових суверенних прав наднаціональним структурам. При цьому, враховуючи комплексне розуміння екологічності у контексті сталого розвитку як взаємозв'язку трьох складових – екології-економіки-соціальної політики держави тощо, такі заклики можуть означати позбавлення держави суверенітету в переважній кількості сфер її функціонування. У будь-якому разі, формування нового типу цивілізації у контексті екологічності передбачає і формування державності якісно нового типу – екологічної, яка має відповідати певним вимогам.

Щодо з'ясування місця екологічної цивілізації в цивілізаційному підході до типології держав, то для цього вбачається необхідним звернутися до теоретико-методологічних аспектів типології держав, в проблематиці якої фактор цивілізації знаходить своє найяскравіше відображення для розуміння концептуальних засад, соціальної основи та інших якісних характеристик будь-якої держави.

Типологія держав представляє собою поділ усіх держав, що існували й існують, на великі групи (типи) за їх найсуттєвішими ознаками, що здійснюється на основі різних підходів,

включаючи цивілізаційний. Ідейною засадою цивілізаційної парадигми можна вважати історіософські концепції Йогана Гердера та Георга Гегеля, у межах яких Й. Гердером було обгрунтовано ідеї різноманітності та рівноправ'я культур різних народів у співвідношенні з принципами еволюції, глобальної взаємодії та взаємозв'язку національних культур у забезпеченні прогресу людства, а Г. Гегелем – розташовано «народи за ступенем саморозвитку абсолютного духу, застосувавши принцип ієрархізації народів і культур» [цит. за: 27, с. 9].

В межах цивілізаційного підходу поділ усіх держав здійснюється за критерієм цивілізації, поняття якої у контексті теоретичної періодизації світової історії, як вважається, вперше було використано Адамом Фергюсоном у 1767 році, який протиставив «цивілізацію» дикості і варварству [30], поклавши початок матеріалістичному напрямку у її розумінні як «продукту більш високого розвитку «природного» суспільства і його продуктивних сил» [23, С. 33]. Згодом саме у межах цього підходу Фрідріх Енгельс виокремив три великі епохи цивілізацій (античну, феодалізм і капіталізм) та два типи цивілізацій за критерієм наявності у суспільстві класових протиріч – антагоністичні та неантагоністичні (останні – у межах соціалістичних і комуністичних суспільств) [21], а Фернан Бродель шляхом аналізу деталей матеріальної бази людського життя (мови, писемності, науки, мистецтва, права, соціальних і політичних інститутів, техніки, буденного життя тощо) зі свідомою опорою на антиетноцентризм здійснив огляд цивілізацій сучасного світу, як численних окремих історій, які з'являються у своєму неповторному розмаїтті [див.: 1]. На цій основі сучасні учені розглядають цивілізаційний підхід як такий, що збагачує й розвиває формаційний підхід до історичного процесу завдяки включенню «в історичне дослідження не тільки матеріальної основи суспільства, але й усіляких феноменів культури, географічних, демографічних, етнічних і навіть психологічних особливостей окремих груп країн і регіонів, націй і рас, а також їхній взаємний вплив один на одного» [27, с. 7].

Згідно концепції культурно-історичних типів цивілізацій Миколи Данилевського, в якій сформульовані фундаментальні

положення теорії цивілізаційного підходу, що у наступному були визнані та розвинуті цілою плеядою учених (О. Шпенглером, А. Тойнбі, П. Сорокіним, Л. Гумільовим, С. Гантінгтоном тощо), ключовими закономірностями історії розвитку і загибелі цивілізацій, як великих надсистем, є зв'язок між процесом формування і розвитку цивілізації та соціокультурними, природно-кліматичними й іншими особливостями середовища; розбіжність кордонів цивілізації з кордонами держави; відносна недовговічність цивілізацій; некоректність твердження про існування єдиної (загальнолюдської) цивілізації тощо [3]. Твердження щодо останнього, з огляду на специфіку тематики, має особливе значення. Так, наприклад, О. Шпенглер в унісон М. Данилевському відкидав абстрактне поняття «людства» та людського роду, який вбачався йому як «набір розрізнених народів, що протистоять один одному, й ріст і смерть у кожного з них власна» [цит. за: 28]

Серед інших загальних закономірностей розвитку цивілізацій, важливих у контексті нашої проблематики, можна виділити те, що цивілізації складаються на основі центрального ядра, яке формується з культурних змістів, цінностей та інтересів різноманітного характеру (мовного, релігійного, етнічного, ідеологічного, політичного, економічного та ін.), а їх кордони перекривають географічні межі національних, політичних чи релігійних кордонів (П. Сорокін); держави в рамках однієї цивілізації тісніше пов'язані одна з одною, ніж з державами за межами цивілізації (С. Гантінгтон); цивілізації всеосяжні, тобто обумовлюють основні зміни, що відбуваються в їх межах з усіма їхніми соціальними складовими (П. Сорокін, С. Хантінгтон); життєвий шлях культур характеризується циклічністю та ритмічністю змін фаз генезису, росту, розквіту, зів'янення, занепаду, самознищення тощо, які в сукупності охоплюють період у тисячу років (О. Шпенглер); серед обов'язкових стадій розвитку цивілізацій – конфлікти, виникнення універсальної держави і дезінтеграції; кожна цивілізації має свою «долю» (С. Гантінгтон), свою «душу» та власний унікальний «прафеномен» – «спосіб переживання» життя. (О. Шпенглер); зростання цивілізації пов'язується з постійним процесом її самовизначен-

ня і самовираження, підвищення та ускладнення її апарату та технологій, з успішними відповідями спільноти на нові виклики середовища (А. Тойнбі).

На специфічні закономірності цивілізаційного фактору в умовах сучасного глобального поліцивілізаційного світу звернув увагу Самуель Гантінгтон. За його переконанням, взаємодію цивілізацій сучасності, в якій західна цивілізація не може визнаватися універсальною, а лише унікальною, як і решта цивілізацій, визначатиме те, що основні конфлікти проходять по лінії культурних розломів: «Суперництво наддержав змінилося зіткненням цивілізацій. ... У новому світі центральним фактором, що визначає симпатії та антипатії країни, стане культурна ідентичність. Питання «На чій ви стороні?» змінилося більш принциповим: «Хто ви?» Кожна країна повинна мати відповідь... Культурна ідентичність країни і визначає її місце у світовій політиці, її друзів і ворогів...» [цит. за: 20].

Звертає на себе увагу варіативність підходів щодо визначення поняття «цивілізації», які сформовані у двох напрямках — матеріалістичному (визначальними для якого є спосіб виробництва і господарювання, тип економіки і породжені ними відносини індустріального суспільства) та соціально-культурологічному (ключовим для якого виступає поняття культури у розумінні духовності, що характеризує різні співтовариства людей) [див.: 27, с. 8–9], при тому, що обидва відображають феномен культури в широкому розумінні. Отже, поняття «цивілізації» використовується переважно в різних культурологічних нюансах, у тому числі, у контексті «культури, пов'язаної з містами» та навіть «містами-гігантами» (О. Шпенглер), урбанізацією та міським способом життя, коли цивілізація визначається як «якість, що відділяє міське суспільство від навколишнього середовища» (Р. Ренфілд, Г. Чайлд, Д. Уїлкінсон та ін.) [див.: 23, с. 35–36]; як «культурно-історичної зони», в якій проявляються зв'язки між географією, демографією та різноманітними елементами культури у широкому розумінні останньої (Ф. Бродель); духовно-культурної спільноти людей, об'єднаних територіально протягом тривалого часу (Ф. Бегбі); певного рівня економічної культури (К. Квіглі, Р. Ренфілд) [див.: 27, с. 7–8], нарешті, як ви-

значеної фази в розвитку культури (насамперед – релігійної), що існує протягом тривалого часу (А. Тойнбі) [див.: 23, с. 8].

У контексті переважаючої у поглядах учених асоціації між цивілізацією та культурою, специфічною виглядає позиція О. Шпенглера, який протиставляє ці феномени один одному: «Цивілізація є ентропією культури; це перебіг життя, вся продуктивна енергія в якому вже виснажена; це культура, що живе своїм минулим» [цит. за: 28]. Цивілізацію від розглядає як штучний, позбавлений коріння «продукт повністю раціоналізованого інтелекту...у сучасному мегаполісі. Енергії народу протистоїть масифікація, творчості – декаданс, винахідливості – раціональність» [там само].

Дослідники відзначають й особливість погляду на цивілізацію з позицій діалектики Р. Дж. Коллінгвуда, який вбачає ній суспільство згоди і процвітання, позбавлене елементів паразитизму одних станів за рахунок інших шляхом знедолення останніх. Відповідно, цивілізоване суспільство, як суспільство ідеального стану, суть якого розкривається у порівнянні з його протилежністю, покоїться на системі цінностей, яку складають категорії «мир» (як протилежність війні), «процвітання», «закон і порядок»: «У юридичних і політичних аспектах мир означає закон і порядок: заміну насильства «упорядкованим» поведінням відповідно до правил, прийнятих усіма зацікавленими особами. В економічному аспекті мир означає процвітання» [цит. за: 27, с. 8].

Отже, сьогодні в науці наявні два домінуючі напрями розуміння цивілізації. В межах історично першого напрямку цивілізація розуміється як протилежний варварству позитивний стан культурного розвитку людства, або, за висловом Люсьєна Февра, відмінність «варварських народів, де закон не діє, від народів, де закон діє» [цит. за: 27, с. 8]. Другий – як синонім специфічної локалізованої культури [26, с. 446]. Донедавна другий вважався більш розповсюдженим серед дослідників, хоча деякі українські учені зауважували на неоднозначність категорії «локальна цивілізація» та суперечливість визначення тих вузлових понять, через які розкривається феномен цивілізації, а саме – суспільство, формація, культура, ментальність, цінність тощо [див.: 27,

с. 9]), віддаючи перевагу початковому смислу терміну «цивілізація» як поступальному прогресивному руху, «найвищому стану розвитку людства, що передбачає верховенство права та забезпечення прав людини» [26, с. 447–448].

Сьогодні все більше сучасних дослідників починають розглядати цивілізації «не як локальні великі спільності, а як стадії єдиної загальнолюдської цивілізації, що має в кожному регіоні, країні свої неповторні і унікальні риси» [23, с. 38]. Іншими словами, в цивілізації вбачають загальнолюдський, планетарний і навіть космічний масштаб, відзначаючи, що «цивілізація — це насамперед загальна назва специфічно людського експерименту, тобто історичного розвитку роду *Homo sapiens* після багатовікового перехідного етапу, іменованого істориками варварством. ... Цивілізація означає взаємодію... природно-біологічних факторів із соціально-історичними регулятивами, значення яких зростає у ході розвитку людського роду» [цит. за: 26, с. 446]. Методологічні переваги цивілізаційного підходу у його стадіальному варіанті в загальнотеоретичній юриспруденції у тому, що він дає «можливість виявити місце конкретного суспільства в шкалі цивілізаційного і, відповідно, правового розвитку, а відтак критично осмислити й правильно оцінити завдання, які стоять перед суспільством, особливо — перед суспільством у стані транзиції» [26, с. 448].

На цій основі дозволимо собі висунути певні припущення щодо того місця, яке концепція екологічної цивілізації посідає та може посідати в ученні типології держав, а також щодо її специфіки як цивілізації певного типу.

Насамперед, зауважимо, що екологічна цивілізація в частині свого прагнення до відтворення природного середовища та максимального наближення людини до нього може вважатися схожою з первіснообщинною цивілізацією. Втім, екологічна цивілізація, на відміну від первісної, може стати лише штучним витвором людства, втіленням високотехнологічним раціоналізованих наукових підходів, результатом усвідомленої та цілеспрямованої діяльності зацікавлених осіб у напрямку відтворення природного середовища в умовах збереження усіх цивілізаційних форм суспільного життя,

насамперед, великих міст та певних політико-правових (державницьких) форм.

З точки зору цивілізаційного підходу екологічна цивілізація може вважатися певним (уявним) типом цивілізаційної культури, яку відзначає новий (екологоорієнтований) тип мислення і здійснення влади.

Екологічна цивілізація може, хоча і доволі умовно, сприйматися як один із критеріїв типології держав в межах цивілізаційного підходу, додаючи, за умов ствердження її цінностей та впровадження певних заходів на їх досягнення, специфічної унікальної характеристики певному типу цивілізації (наприклад, західній, ісламській, православній, індуїстській, свинській, японській, латиноамериканській, африканській тощо, за С. Гантінгтоном), які прийнято виділяти в межах усталеного цивілізаційного підходу.

На нашу погляд, екологічна цивілізація може розглядатися у контексті обох домінуючих напрямків розуміння цивілізації у межах цивілізаційного підходу до типології держав. Тобто і як локальна велика спільність з прив'язкою, насамперед, до Китаю, а також до будь-якої іншої локальної цивілізації (зокрема, західної, в межах якої і зародилася концепція екологізму), яка проголошує себе як екологічна, так і, хоча і в меншому ступені, як стадія єдиної загальнолюдської цивілізації, що матиме в кожному регіоні світу свої унікальні прояви.

Як інноваційна форма цивілізації в Китаї, екологічна цивілізація вже сьогодні в різноманітних своїх аспектах виступає концептуальною основою і засобом випробування на практиці багатьох інноваційних соціальних, політико-правових і технологічних ідей, рішень і процесів в сфері екології та суспільного контролю за її станом (включаючи, наприклад, так званий соціальних рейтинг). Передбачається, що останні, у разі підтвердження своєї ефективності, можуть бути з успіхом використані в інших регіонах світу, що робить унікальний досвід Китаю з впровадження концепції екологічної цивілізації особливо цінним для людства в цілому та окремих спільнот.

Як стадія єдиної загальнолюдської цивілізації, екологічна цивілізація, на нашу думку, на цьому етапі може розглядатися

все-таки доволі умовно, незважаючи на наявність широкої міжнародної і національно-правової основи її забезпечення у вигляді стратегії сталого розвитку, інституцій, структур та механізму супроводження її реалізації. Висловлюючи таку думку, ми враховуємо той факт, що досвід реалізації сталого розвитку впродовж кількох десятиріч надав дослідникам достатньо підстав для його обґрунтованої критики в багатьох аспектах. З огляду на це, маємо підкреслити, що концепція екологічної цивілізації, як і будь-яка інша концепція загальнолюдського розвитку, має право на впровадження виключно в умовах наявності альтернативних концепцій щодо її природи, змісту, засобів та шляхів реалізації, очікуваних результатів тощо, після їх ретельного обговорення на національному та міжнародному рівнях. В даному випадку це означає необхідність урахування, зокрема, концепцій соціального екологічного руху, в межах яких пропонується досягнення цілей відтворення оточуючого природного середовища у світі на основі не капіталістичних (як то має місце в запропонованій концепції екологічної цивілізації), а соціалістичних (як посткапіталістичних) цінностей.

Як тип цивілізації, екологічна цивілізація за своїми характеристиками може сприйматися як унікальний цивілізаційний тип, специфічними рисами якого є науковий раціоналізм і технократизм, використання інноваційних технологій в усіх сферах, а в політико-правовій сфері – з перспективним переважанням диктаторських способів ухвалення рішень над демократичними, обмеженням прав людини і применшенням цінності власно людини у порівнянні з іншими органічними та неорганічними формами життя.

В числі недоліків запропонованої концепції екологічної цивілізації можна відзначити збереження капіталістичної природи глобальної цивілізації та опору на фінансово-корпоративний інструментарій, що не дозволяє сподіватися на досягнення озвучених нею цілей, враховуючи іманентну природу капіталізму, яка передбачає переважання індивідуальних інтересів над колективними та прагнення до прибутку за будь-яку ціну. Недоліками цієї концепції також можна вважати американоцентризм в усіх його проявах і сферах, що не дозволяє розглядати

її як справді загальнолюдську. Окрім цього, передбачена цією концепцією важкооглядність 150-річного терміну її формування звертає увагу на питання про відповідальність та визначення кола суб'єктів відповідальності за результати і наслідки реалізації обраної стратегії формування екологічної цивілізації як єдиної вірної.

Основні висновки. Існує два основні погляди на походження концепції екологічної цивілізації, різні за джерелами, призначенням та масштабом. Згідно першого, ця концепція розглядається як інноваційна форма китайської цивілізації, яка набула в КНР конституційно-правової легалізації в якості важливої складової концепції держави та в якій наголошуються на таких особливостях, як зелений і науковий розвиток, «прекрасний Китай» тощо. Згідно другого, сформульованого в американській дослідницькій спільноті з глобалістських позицій, ця концепція розглядається як якісно новий формаційний етап постіндустріального розвитку людства, тобто як глобальне людство зі спільним майбутнім, в межах якого передбачається задоволення основних стратегічних потреб різних країн або регіонів на основі впровадження інновацій і переходу до нової форми глобальної влади у вигляді «екологічної демократії».

В межах цивілізаційного підходу екологічна цивілізація може розглядатися у контексті обох домінуючих напрямків розуміння цивілізації: як локальна велика спільність (насамперед, як інноваційна форма цивілізації в КНР); і (умовно і з далекою перспективою) як стадія єдиної загальнолюдської цивілізації, що матиме в кожному регіоні світу свої унікальні прояви.

З точки зору цивілізаційного підходу екологічна цивілізація може вважатися певним типом цивілізаційної культури, яку відзначає новий (екологоорієнтований) тип мислення і здійснення влади. За своїми характеристиками вона є унікальним прогресивним цивілізаційним типом, специфічними рисами якого є абсолютний науковий раціоналізм і технократизм, використання інноваційних технологій в усіх сферах життєдіяльності, а в політико-правовій сфері – відмова від ліберально-демократичних способів ухвалення рішень на користь диктатор-

ських, обмеження прав людини і применшення цінності людини у порівнянні з іншими формами життя.

В числі недоліків концепції екологічної цивілізації як глобальної спільноти – збереження капіталістичної природи з переважанням впливу фінансово-корпоративних інституцій в сферах політики і права, американоцентризм, а також передбачений 150-річний термін її формування, важкооглядність якого дає підстави для постановки питання про відповідальність за результати і наслідки її реалізації як єдино вірної. В якості стадії єдиної загальнолюдської цивілізації екологічна цивілізація має право на впровадження виключно в умовах наявності альтернативних концепцій щодо її природи, змісту, засобів, шляхів реалізації та очікуваних результатів тощо, представлених, зокрема, соціальним екологічним рухом з позицій соціалістичної (як посткапіталістичної) ідеології, і лише після їх ретельного обговорення на національних і міжнародному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Braudel, Fernand. *Grammaire des civilisations*. FLAMMARION, 2013. 752 p.
2. Clayton P., Heinzekehr J. *Organic Marxism: An Alternative to Capitalism and Ecological Catastrophe (Toward Ecological Civilization)*. Process Century Press, 2014. 276 p.
3. Danilevskii N. I. *Russia and Europe: The Slavic Worlds Political and Cultural Relations*. 1895. URL: https://archive.org/stream/russiaeurope00alekuoft/russiaeurope00alekuoft_djvu.txt
4. Gare, Arran. *The Philosophical Foundations of Ecological Civilization A manifesto for the future*. Routledge, 2017. 260 p.
5. *Green Growth Report*. 66727. Office of the Chief Economist, Sustainable Development Network. THE WORLD BANK GROUP, 2012. 35 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/fr/863801468337280535/pdf/667270BR0SecM20Official0Use0Only090.pdf>
6. McMurtry, John. *The Cancer Stage of Capitalism. From Crisis to Cure*. Pluto Press, 1999. 312 p. URL: <https://www.plutobooks.com/9781849648042/the-cancer-stage-of-capitalism/>
7. Morrison Roy. *Building an Ecological Civilization*. 12.2007. URL: https://www.researchgate.net/publication/228285434_Building_an_Ecological_Civilization
8. Morrison, Roy. *Ecological Democracy*. South End Press, Boston, MA, 1995. 279 p.

9. Morrison, Roy. The New Green Republic. LadyLakeBooks, 2021. 220 p. URL: <https://www.amazon.com/New-Green-Republic-Roy-Morrison/dp/1951805887>
10. Pan, Jiahua. China's Environmental Governing and Ecological Civilization. Heidelberg, 2016. 228 p.
11. Rodenbiker, Jesse. Ecological states. Politics of Science and Nature in Urbanizing China. The Environments of East Asia edited by Ann Sherif and Albert L. Park. Cornell University Press, 2023. 265 p.
12. Supporting Report 3. Seizing the Opportunity of Green Development in China. THE WORLD BANK GROUP, 2015. P. 229–293. URL: <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/SR3--229--292.pdf>
13. Tayfield D., Rodriguez F. Against and for China's Ecological Civilization Economising the Bios or Life-ising Transition? IQAS, 2022, Volume 53, III. Pp. 441–469. URL: https://www.researchgate.net/publication/366399024_Against_and_for_China's_Ecological_Civilization_Economising_the_Bios_or_Life-ising_Transition
14. The United Nations Alliance of Civilizations (UNAOC), офіційний сайт: <https://www.unaoc.org/>
15. Wang Z., He H. and Fan M. The Ecological Civilization Debate in China. The Role of Ecological Marxism and Constructive Postmodernism – Beyond the Predicament of Legislation. *Monthly Review*. 01.11.2014. URL: <https://monthlyreview.org/2014/11/01/the-ecological-civilization-debate-in-china/>
16. What is venture philanthropy /Ukrainian Forum of Philanthropists/ URL: <https://ufb.org.ua/shho-take-venchurna-filantropiya-2/>
17. Zhao W., Zhou A. & Yin C. Unraveling the research trend of ecological civilization and sustainable development: A bibliometric analysis. *Ecological Civilization*, 2023. Volume 52, pages 1928–1938. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-023-01947-9>
18. Алексеенко І. Світові цивілізації в історичній динаміці. Політичний менеджмент, № 3, 2004. С. 152–162.
19. Венцель В., Купрійчук В. Типологія держав у контексті реалізації державою соціальної функції. Аспекти публічного управління, 2020, № 8(4). С. 44–54. URL: <https://doi.org/10.15421/152079>
20. Гантінгтон, Самуель. Зіткнення цивілізацій. URL: <https://anthologyforthelazy.webnode.com.ua/1/samuel-gantington-zitknennya-tsvivilizatsij/>
21. Енгельс, Фрідріх. Походження родини, приватної власності і держави. URL: <https://vpered.wordpress.com/2011/02/24/engels-derursprung-der-familie/>
22. Жук Н. А. «Сталий розвиток» як концептуальна основа переходу до цивілізації еко-капіталізму: теоретико-методологічні аспекти. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. /

- редкол.: С. Г. Серьогіна (голова) та ін. Харків : Право, 2024. Вип. 47. С. 102–127.
23. Історичний розвиток цивілізацій у контексті глобалізації: ціннісний вимір : монографія / за редакцією доктора політичних наук, професора О. В. Зернецької, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 317 с.
  24. Китай: прийнято поправку до Конституції 2018 року. Library of Congress. URL: [https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2018-05-18/china-2018-constitutional-amendment-adopted/#:~:text=Article%2046%3A%20Among%20other%20things,of%20an%20ecological%20civilization%E2%80%9D%20\(emphasis](https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2018-05-18/china-2018-constitutional-amendment-adopted/#:~:text=Article%2046%3A%20Among%20other%20things,of%20an%20ecological%20civilization%E2%80%9D%20(emphasis)
  25. Кіктенко В. О. «Концепція наукового розвитку» Ху Дзіньгао: ідеологія третьої соціальної трансформації Китаю. *Східний світ*, 2021, № 3. С. 123–134.
  26. Крестовська Н. М. Цивілізаційний підхід у порівняльному правознавстві. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 443–449.
  27. Скотна Н. Цивілізація як об'єкт соціально-філософського і філософсько-освітнього аналізу. *Молодь і ринок*. 2015. № 2. С. 6–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_2_3
  28. Суніч, Т. Освальд Шпенглер та історія як доля. *Plomin*, 23.03.2020. URL: <https://plomin.club/tomislav-sunic-oswald-spengler/>
  29. Сутність «нового гуманізму». URL: <https://scicenter.online/osnovyi-filosofii-scicenter/sutnist-quotnovogo-gumanizmuquot-168666.html>
  30. Фергюсон Адам. Нарис історії громадянського суспільства. 5-е вид. (Лондон: Т. Каделл, 1782). URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/ferguson-an-essay-on-the-history-of-civil-society>

REFERENCES :

1. Braudel, Fernand. (2013). *Grammaire des civilisations*. FLAMMARION.
2. Clayton P., Heinzekehr J. (2014). *Organic Marxism: An Alternative to Capitalism and Ecological Catastrophe (Toward Ecological Civilization)*. Process Century Press.
3. Danilevskii N. I. (1895). *Russia and Europe: The Slavic Worlds Political and Cultural Relations*. URL: https://archive.org/stream/russiaeurope00alekuoft/russiaeurope00alekuoft_djvu.txt
4. Gare, Arran. (2017). *The Philosophical Foundations of Ecological CivilizationA manifesto for the future*. Routledge.
5. *Green Growth Report*. 66727. Office of the Chief Economist, Sustainable Development Network. THE WORLD BANK GROUP, 2012. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/fr/863801468337280535/pdf/667270BR0SecM20Official0Use0Only090.pdf>

6. McMurtry, John. (1999). The Cancer Stage of Capitalism. From Crisis to Cure. Pluto Press. URL: <https://www.plutobooks.com/9781849648042/the-cancer-stage-of-capitalism>
7. Morrison Roy. (2007). Building an Ecological Civilization. URL: https://www.researchgate.net/publication/228285434_Building_an_Ecological_Civilization
8. Morrison, Roy. (1995). Ecological Democracy. South End Press, Boston, MA.
9. Morrison, Roy. (2021). The New Green Republic. LadyLakeBooks. URL: <https://www.amazon.com/New-Green-Republic-Roy-Morrison/dp/1951805887>
10. Pan, Jiahua. (2016). Chinas Environmental Governing and Ecological Civilization. Heidelberg.
11. Rodenbiker, Jesse. (2023). Ecological states. Politics of Science and Nature in Urbanizing China. The Environments of East Asia edited by Ann Sherif and Albert L. Park. *Cornell University Press*.
12. Supporting Report 3. Seizing the Opportunity of Green Development in China. THE WORLD BANK GROUP, 2015. URL: <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/SR3--229--292.pdf>
13. Tayfield D., Rodriguez F. (2022). Against and for Chinas Ecological Civilization Economising the Bios or Life-ising Transition? *IQAS*, Volume 53, III. URL: https://www.researchgate.net/publication/366399024_Against_and_for_Chinas_Ecological_Civilization_Economising_the_Bios_or_Life-ising_Transition
14. The United Nations Alliance of Civilizations (UNAOC), ofitsiyni sait: <https://www.unaoc.org>
15. Wang Z., He N. and Fan M. (2014). The Ecological Civilization Debate in China. The Role of Ecological Marxism and Constructive Postmodernism – Beyond the Predicament of Legislation. *Monthly Review*. URL: <https://monthlyreview.org/2014/11/01/the-ecological-civilization-debate-in-china>
16. What is venture philanthropy. Ukrainian Forum of Philanthropists. URL: <https://ufb.org.ua/shho-take-venchurna-filantropiya-2>
17. Zhao W., Zhou A. & Yin C. (2023). Unraveling the research trend of ecological civilization and sustainable development: A bibliometric analysis. *Ecological Civilization*, Volume 52. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-023-01947-9>
18. Alekseienko I. (2004). Svitovi tsyvilizatsii v istorychnii dynamitsi. *Politychnyi menedzhment*, № 3.
19. Ventsel V., Kupriichuk V. (2020). Typolohiia derzhav u konteksti realizatsii derzhavoiu sotsialnoi funktsii. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, № 8(4). DOI: <https://doi.org/10.15421/152079>

20. Hantington, Samuel. (2020). Zitknennia tsyvilizatsii. URL: <https://anthologyforthelazy.webnode.com.ua/1/samuel-gantington-zitknennya-tsyvilizatsij>
21. Enhels, Fridrikh. Pokhodzhennia rodyny, pryvatnoi vlasnosti i derzhavy. URL: <https://vpered.wordpress.com/2011/02/24/engels-der-ursprung-der-familie>
22. Zhuk N. A. (2024). «Stalyi rozvytok» yak kontseptualna osnova perekhodu do tsyvilizatsii eko-kapitalizmu: teoretyko-metodolohichni aspekty. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia* : S. H. Serohina (Ed.) at alls. Kharkiv : Pravo, Issue. 47.
23. Istorychnyi rozvytok tsyvilizatsii u konteksti hlobalizatsii: tsinnisnyi vymir : monohrafiia. O. V. Zernetska (Ed.). DU «Instytut vsesvitnoi istorii NAN Ukrainy». Kyiv.
24. Kytai: pryiniato popravku do Konstytutsii 2018 roku. Library of Congress. URL: [https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2018-05-18/china-2018-constitutional-amendment-adopted/#:~:text=Article%2046%3A%20Among%20other%20things,of%20an%20ecological%20civilization%E2%80%9D%20\(emphasis](https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2018-05-18/china-2018-constitutional-amendment-adopted/#:~:text=Article%2046%3A%20Among%20other%20things,of%20an%20ecological%20civilization%E2%80%9D%20(emphasis)
25. Kiktenko V. O. (2021). «Kontsepsiia naukovooho rozvytku» Khu Dzintao: ideolohiia tretoi sotsialnoi transformatsii Kytaiu. *Shkhidnyi svit*, № 3.
26. Krestovska N. M. (2016). Tsyvilizatsiinyi pidkhid u porivnialnomu pravoznavstvi. *Pravova derzhava*. Issue. 27.
27. Skotna N. (2015). Tsyvilizatsiia yak obiekt sotsialno-filosofskoho i filosofsko-osvitnoho analizu. *Molod i rynek*. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_2_3
28. Sunich, T. (2020). Oswald Shpenhler ta istoriia yak dolia. Rlomin. URL: <https://plomin.club/tomislav-sunic-oswald-spengler>
29. Sutnist «novoho humanizmu». URL: <https://scicenter.online/osnovyi-filosofii-scicenter/sutnist-quotnovogo-gumanizmuquot-168666.html>
30. Ferhiuson Adam. (1782). Narys istorii hromadianskoho suspilstva. 5-e vyd. London: T. Kadell. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/ferguson-an-essay-on-the-history-of-civil-society>

N. A. Zhuk

Ecological Civilization and its Place in the Typology of States: Conceptual and Theoretical Issues

Abstract. *The article is devoted to the study of the concept of ecological civilization and its phenomenal nature through the prism of the civilizational approach to the typology of states. Its features are characterized as a qualitatively new type of civilization, the formation of which is associated with the use of specific*

legal means, instruments and institutions of financial (philanthropic) capitalism. Special attention is paid to the role of China in the history of the formation and implementation of this concept, the significance of the political and legal implementation of ecological civilization in the state concept of the PRC.

It is established that there are two main views on the origin of the concept of ecological civilization, different in sources, purpose and scale. According to the first, this concept is considered as an innovative form of Chinese civilization, which emphasizes green and scientific development, «beautiful China», etc., and which has acquired constitutional and legal legalization as an important component of the state concept of China.

According to another, ecological civilization is considered as a qualitatively new formative stage of post-industrial development of mankind, that is, as a global humanity with a common future, within which it is envisaged to meet the basic strategic needs of different countries or regions on the basis of the introduction of innovations and the transition to a new form of global postmodern power in the form of «ecological democracy».

Within the civilizational approach, ecological civilization can be considered in the context of both directions of understanding civilization: as a local large community (primarily, as an innovative form of civilization in the PRC); and, although conditionally and with a long-term perspective, as a stage of a single universal civilization, which will have its own unique manifestations in each region of the world.

Ecological civilization can be considered a certain type of civilizational culture, which is marked by a new (ecologically oriented) type of thinking and exercise of power. According to its characteristics, it is a unique progressive civilization type, the specific features of which are absolute scientific rationalism and technocracy, the use of innovative technologies in all spheres of life, and in the political and legal sphere – the rejection of liberal-democratic methods of decision-making in favor of dictatorial ones, the restriction of human rights and the reduction of the value of man in comparison with other forms of life.

Among the shortcomings of the concept of ecological civilization as a global community are the preservation of the capitalist nature with the predominance of the influence of financial and corporate institutions in the spheres of politics and law, American-centrism, as well as the 150-year period of its formation, the inconsistency of which gives grounds for raising the question of responsibility for the results and consequences of the chosen strategy for its implementation as the

only correct one.

As a stage of universal human civilization, ecological civilization has the right to be implemented exclusively in the presence of alternative concepts regarding its nature, content, means, ways of implementation and expected results, etc., presented, in particular, by the social ecological movement, and only after their thorough discussion at the national and international levels.

Keywords: *ecological civilization, typology of states, civilizational approach, type of state, concept of state, ecological state, ecological democracy, innovative and social policy, ecological rights, sustainable development, ecological globalization, philanthropic capitalism.*